

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्) (कोड सं. 322)
पाठ्यक्रमः परीक्षानिर्देशाश्च (2019-2020)

अवधि: – होरात्रयम्

कक्षा – XII प्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 80+20

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारो भागाः भविष्यन्ति ।

अङ्काः

भागः “क” अपठित-अवबोधनम्

10

भागः “ख” रचनात्मककार्यम्

15

भागः “ग” अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

20

भागः “घ”

35

➤ पठित-अवबोधनम् (25 अङ्काः)

➤ संस्कृतसाहित्येतिहासस्य परिचयः (10 अङ्काः)

20

भागः “ङ” आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्

प्रतिभागं विस्तृतविवरणम्

भागः ‘क’ अपठित-अवबोधनम्

अङ्काः

कालांशाः

80-100 शब्दपरिमितः एकः सरलः अपठितः गद्यांशः ।

10

20

प्रश्नवैविध्यम्

i. एकपदेन उत्तरम्

2

ii. पूर्णवाक्येन उत्तरम्

4

iii समुचितशीर्षकलेखनम्

1

iii. वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्, सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः, विशेषण-

3

विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्

भागः ‘ख’ रचनात्मकं कार्यम्

अङ्काः(15)

कालांशाः(30)

1. औपचारिकम् अनौपचारिकं पत्रम्/प्रार्थनापत्रम् (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)

5

2. लघुकथा (शब्दसूचीसाहाय्येन, रिक्तस्थानपूर्ति-माध्यमेन)/वार्तालापे एकपक्षपूरणम्

5

3. सङ्केताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् / हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः । 5

भागः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

- अङ्काः(20) कालांशाः(60)
1. पाठाधारिताः सन्धिविच्छेदाः – स्वरसन्धिः, व्यञ्जनसन्धिः, विसर्गसन्धिः च । 2+2+2
2. पाठाधारित-समासाः विग्रहाः च – अव्ययीभावः, द्विगुः, द्वन्द्वः, तत्पुरुषः, कर्मधारयः, बहुव्रीहिः । 5
3. प्रत्ययाः – अधोलिखितप्रत्यययोगेन वाक्यसंयोजनम्/सङ्केताधारितरिक्तस्थानपूर्तिः 6
- (अ) कृत- क्त, क्तवतु, तव्यत्, अनीयर्, शतृ, शानच्, कित्तृ
- (आ) तद्धित- मतुप्, इन्, ठक्, ठञ्, त्व, तल्
- (इ) स्त्री-प्रत्ययाः – टाप्, ङीप्
4. उपपदविभक्तियोगः (पाठ्यपुस्तकम् आधृत्य) 3

भागः 'घ' (i) पठित-अवबोधनम्

- अङ्काः(35) कालांशाः(85)
- (अ) पठित-अवबोधनम् 25
1. अंशत्रयम् 5×3=15
- (i) एकः गद्यांशः,
- (ii) एकः पद्यांशः
- (iii) एकः नाट्यांशः

पाठ्यांश-आधारितं प्रश्नवैविध्यम्

- (i) एकपदेन उत्तरम् 1
- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरम् 2
- भाषिककार्यम् - 2
- (i) विशेषण-विशेष्य/पर्याय/विलोमादिचयनम्
- (ii) वाक्ये कर्तृक्रिया-पदचयनम्
- (iii) सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः
3. भावार्थलेखनम् / प्रदत्ते भावार्थत्रये शुद्धभावार्थचयनम् 3
4. प्रदत्तेषु अन्वयेषु रिक्तस्थानपूर्तिः / प्रश्नपत्रात् भिन्नं पाठ्यपुस्तकस्य श्लोकमेकं लिखित्वा 3

भावार्थलेखनम्

5.	प्रदत्तवाक्यांशानां सार्थकं संयोजनम् ।	2
6.	प्रदत्तपङ्क्तिषु प्रसङ्गानुसारं पदानाम् अर्थलेखनम् ।	2

भाग: 'घ' (ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः

अङ्काः(10) कालांशाः(25)

संस्कृतेन वस्तुनिष्ठ/अतिलघूत्तरप्रश्नमाध्यमेन अधोलिखितसंस्कृतसाहित्यविषयकः परिचयः

1.	पाठ्यपुस्तके सङ्कलितपाठ्यांशानां कवीनां परिचयः ।	3
2.	गद्य-पद्य-नाटकादिविधानां मुख्यविशेषतानां परिचयः	3
3.	गद्यकाव्यम्, पद्यकाव्यम्, चम्पूकाव्यम्	4

भाग: "ङ" आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्

अङ्काः (20)

1. परियोजनाकार्यम् - 10 अङ्काः
2. गतिविधयः - 10 अङ्काः

उद्देश्यानि –

- ❖ छात्राणां विविध-जीवन-कौशलानां विकासः ।
- ❖ छात्राः समाजस्य विविध-समस्याः ज्ञात्वा समाधाने समर्थाः स्युः ।
- ❖ गवेषणात्मक-चिन्तनशक्तेः विकासः ।

- ❖ संस्कृत-जगतः समस्यानां सम्मुखीकरणम् ।
- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः विकासः ।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः ।
- ❖ आत्मविश्वासस्य संवर्धनम् ।

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनविन्दवः
1	परियोजना-कार्यम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ मिथ्यावार्तायाः (Fake News) दुष्प्रभावाः। ❖ अध्ययने अन्तर्जालस्य उपयोगिता ❖ संस्कृतं व्यवहारभाषां कर्तुं समस्याः समाधानञ्च । ❖ “सोशलमीडिया” इत्यस्य सदुपयोगः। ❖ भारतीयसंस्कृतौ वैज्ञानिकचिन्तनम् । ❖ स्वक्षेत्रे जायमानस्य प्रदूषणस्य कारणानि समाधानञ्च । ❖ स्वक्षेत्रे स्वच्छभारताभियानस्य स्थितिः। ❖ संस्कृताध्ययनं प्रति छात्राणाम् उदासीनतायाः कारणानि तन्निराकरणोपायाश्च । ❖ आयुष्मद्भारतम् ' इति सर्वकारीय-योजनाविषये लाभार्थिनां जागरूकतायाः 	10	<ul style="list-style-type: none"> ❖ सत्रारम्भे एव विषयः सूचनीयः। ❖ आवर्ष छात्राः एतेषु विषयेषु अध्ययनं कुर्युः। ❖ शिक्षकेण समये समये परियोजनाकार्यस्य प्रगतिः ज्ञातव्या छात्राणां च मार्गदर्शनं करणीयम्। ❖ कदाचित् छात्राः संस्कृतेन लेखितुं कष्टमनुभवन्ति तदा शिक्षकेण साहाय्यं करणीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणां विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् । ❖ परियोजनाकार्याणि संस्कृतेन एव भवेयुः । 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ मौलिकता ❖ विषयसम्बद्धता ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम्

		विश्लेषणम् ।			
2	श्रवण- भाषण- कौशलम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ कथा ❖ संवादः / वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ताः ❖ आशुभाषणम् ❖ वार्तावलिः (समूहचर्चा) ❖ संस्कृतगीतानि ❖ श्लोकोच्चारणम् 	05	<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति । ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति। ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः। ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय शिक्षकः स्वयम् अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-प्रश्नान् प्रष्टुं शक्नोति । ❖ वर्षे न्यूनातिन्यूनं त्रयः गतिविधयः कारणीयाः तेषु सर्वोत्तमाः अङ्काः ग्राह्याः। ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् । 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् ❖ आरोहावरोह- गतियति- प्रयोगः
3	लेखन- कौशलम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विविधविषयान् आधृत्य मौलिकलेखनम् ❖ यथा- माता, पिता, गुरुः, पर्यावरणम्, विद्या, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः । ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम् । ❖ दैनन्दिनीलेखनम् । ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम् । 	05	<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः । ❖ अत्र पञ्जिका-निर्माणम् अपि कारयितुं शक्यते । ❖ विवरणं सप्रमाणं सुरक्षितं स्थापनीयम् । 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्य प्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेखः ❖ प्रस्तुतीकरणम्

		❖ श्रुतलेखः			
<p>अवघातव्यम् –</p> <p>1. उपर्युक्त-परियोजनाकार्याणि गतिविधयश्च उदाहरणरूपेण प्रदत्ताः सन्ति । एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यविषयाः अपि भवितुमर्हन्ति ।</p> <p>2. केन्द्रिय-माध्यमिक-शिक्षा-बोर्ड (CBSE) इत्यस्य प्रपत्रसङ्घा (Circular No.)- Acad-11/2019 इत्यनुसारम् 2019-2020 इति सत्रस्य आदर्शप्रश्नपत्रे वार्षिकप्रश्नपत्रे च 20 अङ्कानां वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः भविष्यन्ति ।</p>					

पुस्तकानि

- भास्वती - द्वितीयो भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- रचनानुवादकौमुदी (सहायकपुस्तकम्) कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।